



NORGES HØYESTERETT

Den 8. september 2006 avsa Høyesterett dom i

HR-2006-01550-A, (sak nr. 2006/303), sivil sak, anke,

Staten v/Justisdepartementet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Siri K. Kristiansen – til prøve)

mot

A

(advokat Håkon Helle)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Stang Lund**: Saken gjelder spørsmål om statens ansvar etter bilansvarsloven § 4 jf. § 16 første ledd skal falle bort eller reduseres på grunn av medvirkning fra skadelidte, jf. samme lov § 7 første ledd.
- (2) Mandag 14. september 1998 ca. kl. 2200 mottok Skudenes lensmannskontor melding om uforsvarlig kjøring i Åkrehamn. Melder opplyste at føreren luktet alkohol. Etter noen undersøkelser rettet mistanken seg mot B. Det ble besluttet å pågripe mistenkte for promillekontroll.
- (3) Lensmannsbetjentene Sveinung Førland og Arild Austrheim rykket ut til Bs bolig i ---veien 00 i Åkrehamn. Han ble pågrepet i bopel, satt inn i baksetet på politiets Volvo 940 og kjørt fra stedet. Førland kjørte, og Austrheim satt i baksetet med siktede, som forholdt seg rolig.
- (4) Bs onkel, C, kom til ---veien 00 første gang politiet var der. Da han ble oppmerksom på politibilen utenfor huset, ringte han til siktedes foreldre, A og D. De satte seg straks i bilen og kjørte til stedet.
- (5) Underveis ba siktede om å bli kjørt tilbake til bopel for å låse av leiligheten. Dette ble godtatt, og politibilen kjørte tilbake til boligen. Da siktede så sine foreldre, forsøkte han å komme seg ut av bilen ved å rulle ned vinduet og åpne døren fra utsiden. Det oppsto deretter en meget spent situasjon. Den endte med at siktedes mor, som hadde grepet tak i

dørhåndtaket, ble dratt med noen meter da politibilen startet med å kjøre fra stedet. Dette kommer jeg tilbake til.

- (6) Samme kveld kjente siktedes mor smerter i skulder og hånd og kontaktet legevakten. Det er senere konstatert at hun har fått en overstrekning i nervebuntene fra nakken og halsen og ut i armen. Denne skade sammen med tidligere sykdom har ført til at hun har blitt 100 prosent ufør.
- (7) Siktedes mor anmeldte kort tid etter Førland til politiet. Saken ble etterforsket av Det særskilte etterforskningsorgan for Rogaland, som konkluderte med at saken burde henlegges fordi intet straffbart forhold var funnet bevist. Saken er senere henlagt.
- (8) Promillekontrollen av mistenkte viste at han hadde en promille med minsteverdi 2,64 noen timer etter kjøringen. Straffesaken ble imidlertid henlagt 27. desember 2000 på grunn av tvil om den strafferettslige tilregnelighet på gjerningstidspunktet.
- (9) A henvendte seg 1. september 1999 til Skudenes lensmannskontor vedrørende erstatningskrav mot politiet/staten. Samme dag svarte lensmannskontoret at slikt krav skulle settes fram for politimesteren i Haugesund og vedla skjema for trafikkuhell.
- (10) A kontaktet senere advokat, som i brev 19. januar 2001 til Haugesund politidistrikt ba om å bli satt i kontakt med rette vedkommende. Gjentatte purringer ble ikke besvart før Politidirektoratet 28. august 2002 underrettet om at A hadde medvirket til skaden på en slik måte at et eventuelt erstatningskrav falt bort.
- (11) A reiste 10. september 2002 sak for Karmsund tingrett og krevde at staten v/Politidirektoratet betalte erstatning for skader som ble påført henne av politiets tjenestebil 14. august 1998. Staten påsto seg frifunnet. Kort tid før hovedforhandlingen ble partene enige om at pådømmelsen skulle deles etter tvistemålsloven § 151 annet ledd, slik at spørsmål knyttet til det økonomiske tapet utsto. Karmsund tingrett avsa 18. mars 2003 dom med slik domsslutning:
 - ”1. Staten frifinnes.
 2. A dømmes til å betale Staten saksomkostninger med kr. 30.565,- – trettitusenfemhundreogsekstifemkroner – med tillegg av høyeste lovlige og årlige rente på forsinket betaling etter lov om renter ved forsinket betaling for tiden 12 % fra forfall til betaling skjer.”
- (12) I samsvar med partenes standpunkt, la retten til grunn at skaden er et resultat av bruk av motorvogn, slik at staten har et objektivt erstatningsansvar etter bilansvarsloven § 4. Da bilen i dette tilfellet var en politibil, er staten ansvarlig som selvassurandør. Tingretten kom til at A hadde utvist grov uaktsomhet ved at hun satte seg i den situasjon som påførte henne skaden. Føreren av politibilen hadde i den aktuelle situasjon ikke handlet klanderverdig. Statens ansvar måtte etter dette i sin helhet falle bort etter bilansvarsloven § 7 første ledd.
- (13) A anket dommen til Gulating lagmannsrett, som 2. desember 2005 avsa dom med slik domsslutning:

- ”1. Staten v/Justisdepartementet er ansvarlig for 2/3 – to tredjedeler – av skade som A ble påført den 14.09.1998 da hun hang etter en politibil som ble satt i bevegelse.
- 2. Staten v/Justisdepartementet betaler sakens kostnader for lagmannsretten med kroner 64 713,75 – sektifiretusensjuhundreogtrenten 75/100 – til A.
- 3. Staten v/Justisdepatrtementet betaler sakens kostnader for tinretten med kroner 41 046 – førtientusenogførtiseks – til A.
- 4. Oppfyllelsesfrist for punkt 2 og 3 er 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.”

- (14) Lagmannsretten fant at de trafikale hensyn som primært ligger bak ansvarsreglene i bilansvarsloven § 4, ikke kunne ses løsrevet fra den politimessige sammenhengen. Retten fant imidlertid grunn til å bebreide Førland for at han ikke sikret den videre retrett slik at skade på personer i umiddelbar nærhet av bilen kunne unngås. Han burde således ha gått ut og fysisk fjernet A på ny, eventuelt bedt hennes bror og/eller ektefelle ta vare på henne slik at hun holdt seg borte fra bilen. A måtte imidlertid også bebreides da hun hadde utvist en ikke liten grad av uaktsomhet og følgelig medvirket til skaden. Ut fra dette fant lagmannsretten at A selv måtte bære en tredjedel av ansvaret for at skaden oppsto.
- (15) Staten v/Justisdepartementet har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen.
- (16) Ankemotparten og fem vitner har blitt avhørt ved bevisopptak. Det er også framlagt bilder med en rekonstruksjon av ankemotpartens posisjon ved og grep i høyre dør foran til politibilen under bevisopptaket. Videre er det framlagt enkelte nye dokumenter som jeg ikke finner grunn til å spesifisere. Saken står i det vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for tingretten og lagmannsretten.
- (17) Den ankende part, *staten v/Justisdepartementet*, gjør i hovedsak gjeldende:
- (18) Med grunnlag i begivenhetsnære bevis og med støtte i bevisopptaket har A opptrådt grovt uaktsomt. Etter uttrykkelig pålegg fra politiet om å holde seg vekk, gikk hun på ny tilbake til politibilen og henvendte seg til sønnen, mens hun holdt fast i høyre dør foran. Ved denne opptreden har hun utsatt seg for en nærliggende og betydelig risiko for skade. Ut fra situasjonen var det temmelig klart at politiet ville komme til å forlate stedet ganske umiddelbart.
- (19) Førland kan ikke bebreides. Tjenesteoppdraget hadde etter hvert utviklet seg slik at han ikke hadde andre handlingsalternativ enn forsiktig å kjøre fra stedet. Dersom siktede hadde lyktes i å komme fri, ville bevis for kjøring i påvirket tilstand ikke lenger foreligge. De handlingsalternativer som lagmannsretten skisserer, er ut fra situasjonen mer av teoretisk karakter.
- (20) Etter bilansvarslovens forarbeider og rettspraksis skal normalt et erstatningskrav falle bort i de tilfelle skadevolder ikke er noe å bebreide og skadelidte forsettlig eller grovt uaktsomt medvirker til skaden. Det foreligger ikke forhold ellers som tilsier at erstatning bør idømmes.
- (21) Subsidiært anføres at A har utvist mye større skyld enn Førland. As opptreden er den dominerende årsak til skaden. Under enhver omstendighet er hennes atferd av en slik karakter at erstatning ikke bør tilkjennes.

- (22) Rettferdighet og prevensjonshensyn underbygger at erstatningskravet må falle helt bort. A trosset et klart pålegg fra politiet og vendte tilbake til politibilen. Hun etablerte selv faresituasjonen. Skaden ligger utenfor bilansvarslovens kjerneområde. As opptreden medførte at politiet kunne bli hindret i å utføre tjenesteoppdraget. Dette bør ikke omfattes av motorvognansvaret.
- (23) Det foreligger heller ikke særlige forhold som medfører at erstatning likevel bør tilkjennes. Personskaden var ikke alvorlig og må sees i sammenheng med As tidligere sykdommer. Hennes situasjon er at hun er uten forsørgeransvar og oppebærer full uføretrygd.
- (24) Staten v/Justisdepartementet har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Tingrettens dom stadfestes.**
2. **Staten v/Justis- og politidepartementet tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsrett og Høyesterett med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.”**
- (25) Ankemotparten, A, har i hovedsak anført:
- (26) Lagmannsrettens dom er riktig både i resultatet og i det vesentlige i begrunnelsen.
- (27) A har akseptert at hennes uaktsomhet gir grunnlag for å redusere erstatningen. Hun skapte imidlertid ingen farlig situasjon og opptrådte ikke på en måte som var grovt uaktsom. Ut fra bevisføringen er det utelukket at hun med vilje holdt fast i håndtaket på høyre dør da politibilen forlot stedet. Bildøren var tidligere åpnet av Førland og sto oppe. Hun var ikke klar over at politiet umiddelbart skulle kjøre fra stedet. Hun har ikke forsøkt å hindre pågripelsen eller hjelpe sønnen med å unnsnippe. Politiet har ikke anmeldt henne for overtredelse av straffeloven § 131 eller § 326.
- (28) Førland handlet klart uaktsomt etter veitrafikkloven § 3 da han kjørte bort med åpen dør mens A holdt i håndtaket til døren. Førland skulle ha lukket døren og eventuelt låst den innenfra før han startet kjøringen. Ved å unnlate dette skapte han en farlig situasjon.
- (29) Selv om situasjonen hadde utviklet seg og blitt vanskelig, hadde Førland andre handlingsalternativer. Lagmannsretten har bebreidet ham for ikke å ha sikret den videre retrett slik at skade på personer i umiddelbar nærhet av bilen kunne unngås. Han burde gått ut og fysisk fjernet A på ny eller eventuelt bedt hennes bror og/eller ektefelle ta vare på henne slik at hun holdt seg borte fra bilen. I tillegg kunne Førland ha ringt etter forsterkninger om dette ble ansett for å være nødvendig.
- (30) Det er store avvik mellom forklaringene til polititjenestemennene og de øvrige vitner. Bedømmelsen av troverdigheten av forklaringene kan best foretas av en rettsinstans der bevisførselen skjer direkte. Det er ikke grunnlag for å fravike den enstemmige lagmannsretts bevisbedømmelse. I tillegg kommer at det ikke er store avvik mellom tingrettens og lagmannsrettens bevisvurdering.
- (31) Når begge parter er å bebreide, kan erstatningskravet nedsettes etter bilansvarsloven § 7. Det må foretas en differansebetragtning. A er lite å bebreide som trafikant, men kan bebreides for ikke å ha fulgt politiets anvisninger. Førlands opptreden som bilfører er

klart klanderverdig. En forskjell i skyld kan ikke begrunne en større avkorting enn det lagmannsretten foretok.

- (32) Subsidiært anføres at skadelidtes eventuelle grove uaktsomhet ikke er noe absolutt hinder for erstatning når skadevolder har opptrådt klanderverdig.
- (33) Etter trafikksikringsselskapenes praksis og rettspraksis er det skadelidtes opptreden som trafikant som vektlegges. I denne saken er staten selvassurandør, og dette har medført at skadelidte har blitt dårligere stilt. Hun måtte henvende seg til skadevolder med erstatningskravet, jf. bilansvarsloven § 16. Politiets partsstilling og manglende profesjonalitet har medført en meget kritikkverdig behandling av erstatningskravet.
- (34) A har nedlagt slik påstand:
- ”1. Lagmannsrettens dom stadfestes.
2. Staten bærer sakens kostnader for Høyesterett.”
- (35) *Jeg er kommet til at statens anke må tas til følge.*
- (36) Innledningsvis bemerkes at begge parter har gått nærmere inn på bevisbedømmelsen i lagmannsretten og tingretten, anmeldelsene og forklaringer fra ankemotparten og enkelte vitner under bevisopptaket og tidligere til politiet og det særskilte etterforskningsorgan. Jeg bemerker at byrettens og lagmannsrettens bevisbedømmelse bygger på umiddelbare forklaringer. Både disse forklaringer og forklaringene i bevisopptak for Høyesterett er avgitt mange år etter at pågripelsen fant sted. Slike forklaringer vil det som oftest være grunn til å legge mindre vekt på når de står i motstrid til eller for øvrig avviker fra det som følger av de mer begivenhetsnære bevis, jf. eksempelvis Rt. 1999 side 74 med henvisning til Rt. 1995 side 821 og Rt. 1998 side 1565. Særlig gjelder dette forklaringer om hendelsesforløp over kort tid med mange involverte og motstridende interesser.
- (37) Bilansvarsloven § 6 fastslår at de alminnelige regler om erstatning også gjelder for skade som motorvognør gjør på person eller eiendom når ikke annet er sagt. Dette innebærer at skadeserstatningsloven § 5-1 om skadelidtes medvirkning gjelder med mindre noe annet følger av bilansvarsloven § 7 om medvirkning. Paragraf § 7 første ledd lyder:
- ”Har skadelidaren medverka til skaden med vilje eller i aktløyse, kan retten minka skadebotkravet eller lata det falla heilt bort, så nær som når skadelidaren kan leggjast berre lite til last. Avgjerda skal retta seg etter åtferda på kvar side og tilhøva elles.”**
- (38) Bestemmelsen gir retten adgang til å sette ned erstatningen eller la erstatningskravet falle bort når skadelidte forsettlig eller uaktsomt medvirker til skaden. I motsetning til tidligere lov 20. februar 1926 nr. 2 om motorvognør § 30 kreves ikke at skadelidte har handlet grovt uaktsomt for at erstatningen skal lempes. Nedsettelse kan imidlertid ikke finne sted når skadelidtes uaktsomhet er liten, og motorvognen beveger seg eller settes i gang, jf. § 7 første ledd første punktum, jf. annet ledd. Bestemmelsen gir her et sterkere vern enn etter skadeserstatningsloven § 5-1. Domstolene skal også ta hensyn til skadevolder og skadelidtes atferd og omstendighetene for øvrig.
- (39) Ankemotparten har under henvisning til forarbeidene og enkelte rettsavgjørelser anført at den særlige risiko ved bruk av motorvogn og andre trafikale hensyn er mest relevant etter

bilansvarsloven § 4 jf. § 7. Andre hensyn slik som politimessige forhold, er mer underordnet. Jeg bemerker at ved bedømmelse av graden av uaktsomhet vil risikoen for skade være helt sentral. Hvilke handlingsalternativer hver av partene hadde er her vesentlig. Politimessige hensyn kommer imidlertid inn ved bedømmelsen av skadevolder og skadelidtes atferd og omstendighetene for øvrig, jf. § 7 første ledd annet punktum og Rt. 1994 side 1478 på side 1480.

- (40) Før jeg går nærmere inn på Førland og As forhold sammenfattes i hovedsak i tilslutning til lagmannsrettens dom hendelsesforløpet slik:
- (41) Pågripelsen av mistenkte i boligen, plasseringen i politibilen og kjøring fra stedet forløp første gang uten episoder. Da politiet kom tilbake for at siktede skulle låse av leiligheten, oppsto det en vanskelig situasjon. Da siktede så sine foreldre, forsøkte han å komme seg ut av politibilen ved å rulle ned vinduet og åpne døren fra utsiden. Austrheim prøvde å hindre dette, men siktede fortsatte med å prøve å komme seg ut. Austrheim måtte bruke makt for å hindre dette. Siktedes foreldre kom bort til politibilen. Moren var meget oppbrakt, noe som hadde sammenheng med sønnens psykiske sykdom. Førland gikk da ut av bilen og orienterte foreldrene om at siktede var pågrepet for promillekjøring og skulle framstilles for blodprøve. Deretter grep han tak i overarmene til moren og geleidet henne bort fra bilen.
- (42) Den videre gjennomføring av tjenesteoppdraget ble vanskeliggjort ved at siktedes mor på ny gikk bort til politibilen for å snakke med sønnen. Hun stilte seg denne gang opp ved den åpne høyre dør foran og henvendte seg til siktede i baksetet. Hun holdt ifølge egen forklaring høyre hånd rundt oversiden av døren og venstre hånd var stukket ned i håndtaket.
- (43) Det var nå et regulært basketak mellom siktede og Austrheim, som hadde store problemer med å holde ham under kontroll. Dette ga Austrheim uttrykk for til Førland, som da gikk rundt bilen, satte seg i førersetet og kjørte langsomt bort fra stedet. Siktedes mor fulgte med bilen noen meter før hun enten slapp taket eller fikk hånden løs fra håndtaket.
- (44) Lagmannsretten rettet bebreidelser mot Førland for at han ikke sikret den videre retrett slik at skaden på personer i umiddelbar nærhet av bilen kunne unngås. Ifølge retten burde han før kjøringen startet gått ut og forsøkt på ny å fjerne siktedes mor, eller han skulle bedt hennes bror eller ektefelle holde henne unna bilen. Ankemotparten har pekt på at tjenestemennene også kunne telefonert og fått forsterkninger.
- (45) Jeg bemerker at utføringen av tjenesteoppdraget på dette tidspunkt var blitt svært vanskelig. Austrheim hadde store problemer med siktede, som satte seg kraftig til motverge. Selv for en trenet og erfaren politimann er en slik situasjon kritisk fordi den pågrepne og han selv kan bli påført skade. Valget sto etter hvert mellom å måtte la siktede gå med stor fare for forspillelse av bevis for kjøring i påvirket tilstand, eller å komme seg vekk fra stedet slik at begge tjenestemennene kunne sikre pågrepne med håndjern om nødvendig. Han hadde ingen grunn til å regne med at siktedes mor ikke ville slippe taket i bilen straks den begynte å rulle. I denne situasjonen kan etter min mening Førland, som var klar over at siktedes mor holdt i håndtaket til døren, ikke bebreides for at han valgte å kjøre langsomt vekk fra stedet. De alternativer lagmannsretten og ankemotparten peker på er i den vanskelige situasjon som forelå, av mer teoretisk karakter.

- (46) Siktedes mor, som visste hvorfor sønnen var pågrepet, valgte å opptre i strid med Førlands pålegg om å holde seg borte fra bilen. Hun stilte seg i stedet opp ved høyre dør foran, holdt fast i denne og fortsatte samtalen med sønnen. Situasjonen i baksetet var temmelig kaotisk. Politibilen hadde hele tiden hatt motoren i gang, og den opphetede situasjon gjorde det nærliggende at politiet umiddelbart ville kjøre fra stedet. Når hun da holdt i dørhåndtaket, burde hun innsett at hun kunne bli påført skade om bilen kom i bevegelse. Denne risiko var nærliggende og betydelig. Jeg er enig med lagmannsretten i at hun utviste en ikke liten grad av uaktsomhet og på denne måte medvirket til skadeforløpet.
- (47) Ved avgjørelse av om hennes uaktsomme medvirkning bør føre til nedsettelse eller helt bortfall av erstatningskravet, er hennes opptreden i strid med Førlands pålegg om å holde seg vekk fra bilen vesentlig. Når hun på tross av klar tilrettevisning om å holde seg vekk fra bilen opptrådte som hun gjorde, var hun i ferd med å hindre politiet i å utføre en tjenestehandling. Det sier seg selv at slik atferd er i høyeste grad uønsket. Hun er selv nærmest til å bære de økonomiske konsekvenser som denne atferd ledet fram til. Jeg kan ikke se at det foreligger omstendigheter som tilsier at hun ikke bør ha det fulle ansvar for egen skade.
- (48) Statens anke har ført fram, og avgjørelsen har ikke budt på tvil. Staten må etter hovedregelen i tvistemålsloven § 180 annet ledd, jf. § 172 første ledd tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten og Høyesterett. Omkostningene for disse instanser utgjør ifølge omkostningsoppgaven 60 299 kroner med tillegg av rettsgebyr 20 640 kroner. Tingrettens avgjørelse av omkostningene finner jeg ikke grunn til å endre.
- (49) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Karmsund tingretts dom stadfestes.
 2. I saksomkostninger for lagmannsretten og Høyesterett betaler A til staten v/Justisdepartementet 80 939 – åttusennihundreogtredve – kroner innen 2 – to – fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.
- (50) Dommer **Rieber-Mohn:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (51) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (52) Dommar **Utgård:** Det same.
- (53) Dommer **Lund:** Likeså.

(54) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Karmsund tingretts dom stadfestes.
2. I saksomkostninger for lagmannsretten og Høyesterett betaler A til staten v/Justisdepartementet 80 939 – åttitusennihundreogniogtredve – kroner innen 2 – to – fra forkynnelsen av denne dom med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.

Riktig utskrift bekreftes: